

“SİHAH-OL-FORS”(1) LÜĞƏTİNDƏ DİL VAHİDLƏRİNİN MƏNALARININ
LEKSİK VƏ QRAMMATİK ÜSULLARLA İZAHİ

Z.MƏMMƏDOVA

e-mail: mziyafat@gmail.com

Qeyd etmək istəyirik ki, bu mövzu “Məhəmməd ibn Hinduşah Naxçıvaninin “Sihah-ol-fors” lüğətinin leksikoqrafik xüsusiyyətləri” adlı məqalənin (2, 176-183) davamıdır.

Məlum olduğu kimi lüğətin leksikoqrafik xüsusiyyətləri çox geniş sahələri əhatə edir və onun daha dəqiq tədqiqatına ehtiyac duyulur. “Sihah-ol-fors” lüğətində sözlərin mənalarının açılmasında müəllifin işlətdiyi izah üsullarına gəldikdə isə, biz həmin məqalədə dil vahidlərinin 1) sinonimlər və 2) antonimlər vasitəsilə olan izah üsullarından danışmışdıq (2, 180-182).

3. Sözlərin mənalarının omonimlər və çoxmənalı sözlər vasitəsilə izahı.

Məlum olduğu kimi omonimlər də çoxmənalı sözlər də eyni səs tərkibinə malik olaraq müxtəlif mənaları ifadə edirlər.

Dilin leksikasının mühüm tərkib hissəsini təşkil edən bu leksik vahidləri bir-birindən ayırmaq işində lüğətçilər daim çətinliklərlə rastlaşırlar. Belə ki, hər bir çoxmənalı söz nə qədər müxtəlif mənalar ifadə etsə də, onlar əsasən bir məfhum ətrafında toplaşaraq ilk və əsas mənə ilə əlaqədar olan müxtəlif mənə qrupları əmələ gətirirlər. Omonim xarakterli sözlər isə eyni nitq hissəsinə və eyni səs tərkibinə məxsus olsalar da, yəni formaca nə qədər bir-birlərinə oxşasalar da onların arasında mənə yaxınlığı olmur. Başqa sözlə desək, bir-biri ilə əlaqəsi olmayan müxtəlif mənaları ifadə edirlər.

“Sihah-ol-fors” lüğətində omonimlərlə çoxmənalı sözlər arasında sədd qoyulmamışdır. Ona görə də biz onları birlikdə verməyi münasib bildik. Müəllif sözün izahını verərkən onun ilkin mənəsi əsasında meydana çıxan müxtəlif mənalarını verməyə çalışmışdır. Bu zaman sözün bir və ya bir neçə mənəsi geniş və ya qısa şəkildə izah olunur. Müvafiq dil vahidlərinin izahı verilərkən hətta bəzən onun 5-6 mənəsi göstərilir. Əvvəlcə onun çox işlənən, nəhayət az işlənən və uzaq mənaları da nəzərə çatdırılır. Məsələn:

1/ باز - چند معنی دارد ، اول جانوری باشد که ملوک دارند و صید مرغان کنند ... دوم باز باشد یعنی "آرَش" و آن از بن دست بود تا سر انگشت ... سیوم گشاده باشد . گویند ؛ "در باز کرد" یعنی در بگشود. چهارم بمعنی معاودت باشد اعنی باز آمدن . پنجم بمعنی بیاز باشد ، { یعنی بازی کن } بر صیغه امر ... ششم بمعنی بازنده بود چون "دوال باز" و "حقه باز" و غیر آن بر صیغه اسم فاعل...

Qeyd etdiyimiz kimi əsərdə çoxmənalı sözlərlə omonimlər dərışıq verilmişdir, yəni eyni bir lüğət maddəsində izah olunan sözün həm omonimi, həm də eyni səs tərkibinə malik olub ilkin mənə əsasında meydana çıxaraq başqa mənalar bildirən variantları da göstərilir. Misallara müraciət edək:

چرخ - چند معنی دارد . اول فلک {ستارگان} است... دوم " چرخه " باشد که زنان بدان دوک
ریسند، سیوم دایره جامه باشد ، اعنی گریبان... چهارم نام شهریست در خراسان ... پنجم تیر و کمان چرخ
باشد و هرچه دوران دارد چرخست ، چرخ زمان و چرخ کاریز کنان و چرخ دولاب که زیر زمین کشد و آب
بر بالا ریزد و چرخي که مردم درسماع زنند....

Bu misalda "çərx" sözünə verilən beş mənadan II, III və V mənalar biri digərindən törədiyi üçün çoxmənalı olduğu halda I və IV mənalar omonimdir. Eyni zamanda I və IV mənalar da təklikdə digərləri ilə müqayisədə omonim münasibətindədirlər.

دستان - چند معنی دارد ، اول نام زال است پدر رستم که او را "دستان بن سام بن نریمان "
گفتندی، دوم مکر و حيله باشد سیوم جادویی است ... چهارم سرود گفتن باشد ، پنجم نام موضعی است در
سمرقند...

Göründüyü kimi "dəstan sözünə verilən beş mənadan II və III çoxmənalı, I, IV, V mənalar isə omonimdir. II və III mənalar ayrı-ayrılıqda I, IV, V mənalarla omonim münasibətindədir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəzi hallarda müəllif sözün müxtəlif mənalarına verilmiş izaha öz münasibətini də bildirərək hansının daha yaxın mənada və daha düzgün işləndiyini bir daha dəqiqləşdirir. Məsələn:

- 1/ کرف - دو معنی دارد اول قیر باشد دوم سیم سوخته و این درستتر است ...
- 2/ شاه - چهار معنی دارد اول پادشاه ، دوم شاه شطرنج بود، سیوم شاهراه ، چهارم داماد، این از همه غریبتر است...
- 3/ خی - خیک را گویند و این سخت غریب است ...

M.Naxçıvani əsərdə sözün əsas, konkret, uzaq və başqa mənalarını göstərməklə kifayətlənməmiş, yeri gəldikcə onların məcazi mənalarını da əlavə etmişdir. Ümumiyyətlə sözün həqiqi mənası ilə məcazi mənası arasında böyük fərq vardır. Belə ki, həqiqi məna sabit olmalıdır ki, məcazi mənanı onunla müqayisə etmək mümkün olsun. Hər bir sözün məcazi mənası ola bilər, lakin məcazi məna sözün əsas mənasına aid olmayıb, ona dolayısı ilə bağlı olan əlavə, ikinci dərəcəli və düzəltmə mənadır. Odur ki, sözün məcazi mənasını çoxmənalılığın artması yollarından biri hesab etmək olar.

Bütün klassik farsdilli lüğət kitablarında olduğu kimi haqqında danışılan əsərdə də bir qayda olaraq sözlərin məcazi mənalarını nəzərə çarpdırmaq məqsədilə "estearə" stilistik qeydindən istifadə edilmişdir. Məsələn:

- 1/ بتقوز - پیرامون دهان باشد و او را بر چند وجه استعمال کنند اول آنکه از دهان چهارپایان بیرون آید ... دوم منقار مرغان باشد و این باستعارت باشد گویند؛ "بتقوز باز" یعنی دهان گشاده ...
- 2/ پشتوان و پشتیوان - چوبیست که درودگران جهت محکمی در پس در نهند و بزرگان را نیز باستعارت "پشتوان" خوانند جهت آنکه پناه مردم باشند...

Misallardan göründüyü kimi, müəllif sözün həqiqi mənasını bir daha dəqiqləşdirmək məqsədilə, bəzən onun məcazi, hətta dildə frazeoloji vahid kimi obrazlı şəkildə işlənən variantını da qeyd etmişdir.

4. Sözlərin mənalarının təsviri şəkildə izahı.

Bu üsul M.Naxçıvaninin ən çox istifadə etdiyi izah formasıdır. Müəllif müxtəlif sahələrə aid terminlərin şərhini təsviri şəkildə verərkən onların ifadə etdiyi məfhumun, əşya və varlığın əsas fərqləndirici əlamətini göstərmək istəmişdir. Sözlərin izahında bu üsul xarakterinə görə iki formada nəzərə çarpır: terminoloji və morfoloji-semantik (etimoloji) izah formasında.

a) Terminoloji izah formasına xüsusi və coğrafi adların, bitki və heyvan adlarının, tibb, poetika, astronomiya, musiqi, dini terminlərin, ailə və məişətdə işlədilər

müxtəlif sözlərin, həmçinin əmək alətlərinin və s. izahı daxildir. Misallara müraciət edək:

1/ سامان - چند معنی دارد ، اول نام شخصی است که قرزندان او پادشاه بودند و ایشان را سامانیان گفتندی ...

2/ ختن - شهریست بزرگ و مشهور بولایت ترکستان نقایش بسیار از آنجا آرند ، چون خوبان بسیار و غیر آن.

3/ آبسکون - آبی است از خوارزم میاید و چون به قلزم نزدیک میشود او را آبسکون میخوانند...

4/ سماروغ - نباتی باشد که بر جایگاه نمناک روید چون کناره چاه و دیوار حمام و آنرا "جله" نیز خوانند...

5/ تز - مرغی بود کوچک بلون خشینه و بر جهد و نیک نتواند پریدن و در گلستانها بیشتر بود

Misallardan göründüyü kimi, "Sihah-ol-fors"da nəzərə çarpan xüsusi adlar, ictimai və tarixi şəxsiyyətlərin adları, allahların, həmçinin müxtəlif ölkələrin padşahlarının adları ilə bağlıdır. Coğrafi adların, yəni şəhər, dağ, çay adlarının izahı verilərkən onların keçmişdə işlədilən və müasir adı da əlavə olunur. Nəbatat və heyvanat aləminə aid olan terminlərin təsviri zamanı mədəni və yabani bitkilərin, vəhşi və ev heyvanlarının, müxtəlif növ quşların xarici görünüşləri, onların həyat tərzini və müxtəlif fərqləndirici xüsusiyyətləri göstərilmişdir. Burada bir çox tibb terminlərinə, yəni cürbəcür xəstəliklərin və dərmanların adlarına da təsadüf olunur. Şərin vəzn və qafiyəsi ilə əlaqədar olan, səma cisimlərinin, musiqi alətlərinin adları və başqa terminlərin də izahı maraqlıdır. Müəllif həmçinin ailə və məişətdə işlədilən, insanın zehni və fiziki fəaliyyəti ilə bağlı olan əmək alətləri, geyim və yemək (xörək) adlarını özünə məxsus tərzdə izah etmişdir.

b) Morfoloji-semantik izah üsulu. Bu üsuldən istifadə edərkən müəllif ayrı-ayrı sözlərin mənşəyinə, onların quruluşuna və nisbətən ibtidai mənalarına xüsusi əhəmiyyət vermişdir. Belə sözlərin təsviri zamanı onların yalnız semantik cəhətlərini deyil, etimoloji xüsusiyyətlərini də nəzərə alaraq mənalarında tarixən baş verən hər hansı bir dəyişikliyi göstərməyə çalışmışdır. Beləliklə sözü onun hissələrinin izahı ilə təsvir edərək ayrı-ayrı tərkiblərin əmələ gəlmə yollarını və onların mənə incəliklərini oxucuya çatdırmaq istəmişdir. Məsələn:

1/ افسستا - بفتح همزه و سکون فاء و کسر دال کلمه پهلوئیست ، "افد" شگفت بود و "استا" ستایش و معنی مجموع کلمه ستایش خداوند جل جلاله و عم نواله بود ...

2/ ناوک - تیری کوچک که آنرا در غلاف چوبین یا آهنین که مانند ناوی باریک باشد کنند و بعد از آن در کمان نهند و بیندازند و بدان سبب او را ناوک نام نهند و ناوک خوانند...

3/ کدیور - ... کندخدای خانه باشد جهت آنکه "کده" خانه باشد ...

Misallardan göründüyü kimi hər bir dil vahidinin leksik mənası ilə yanaşı, bu mənənin etimologiyası, onun yaranma səbəbləri də göstərilmişdir.

5. Sözlərin qrammatik üsulla izahı.

Hər bir dil vahidinin leksik mənası ilə qrammatik mənası bir-biri ilə sıx bağlı olduğundan lügətçilər çox zaman sözün leksik izahını verərkən onun qrammatik təsvirini də qeyd etməyi lazım bilirlər. Leksik üsul kimi qrammatik üsul da sözlərin mənə xüsusiyyətlərindən doğmuşdur. Çünki bəzən qrammatik formaların təsviri zamanı sözlərin ifadə etdiyi müxtəlif mənaları yalnız qrammatik üsulla ifadə etmək lazım gəlir. Həmçinin qrammatik formanın izahında da leksik izahat zəruridir.

M.Naxçıvani öz lügət kitabında qrammatik üsuldən həmişə istifadə etməmişdir. Müəllif yalnız sözə leksik şərh vermək mümkün olmadıqda bu üsula əl atmışdır. Belə ki, o, bu yolla izah olunan sözlərin müxtəlif qrammatik kateqoriyalara mənsub olduğunu göstərməklə bərabər yeri gəldikcə onların şəkildə vasitəsilə yeni mənalar

ifadə etdiyini və yaxud müxtəlif qrammatik funksiyalarının təsvirini də ustalıqla qeyd etmişdir. "Sihah-ol-fors" lüğətində sözlərin qrammatik izahına aşağıdakı hallarda təsadüf olunur:

a) ismin quruluşca növünü göstərmək məqsədilə. Məsələn:

پرگر - طوق زرین باشد و از پرگار مشتق است ...

کی - پادشاه بلند قدر و بزرگ مرتبه را گویند و از "کیوان" مشتق است ...

Deməli məlum olur ki, "pərgər" sözü "pərqar"dan, "key" sözü isə "keyvan"dan əmələ gələn düzəltmə sözlərdir. Əsərdə ismin quruluşca növünə aid qeydə yalnız bu misallarda rast gəldik.

b) ismin kəmiyyət kateqoriyasını təsvir etmək istədikdə:

(1) نیا - جد باشد یعنی پدر (پدر) و پدر مادر و جمعش نیاکان باشد

(2) وا - نوعی از طعام را گویند بانفرد مانند "ناروا" و "دوغوا" و "گندموا" (و جمعش واهها بود) و عرب با جات گوید چه واحدش باج بود در مثال "شورباج" و "اسفیذباج" و امثال آن...

Misallardan göründüyü kimi, müəllif baş söz maddəsində verilmiş dil vahidinin tək və ya cəm halda olduğunu bir daha qeyd edərək sözün cəm şəklini müvafiq misallarla əyaniləşdirmişdir. Hətta ikinci misalda müəllif öz fikrini sübuta yetirmək məqsədilə onu ərəb dili ilə müqayisədə vermişdir.

c) qeyri-müəyyən miqdar sayını bildirmək məqsədilə işlədilən "ənd" sözünün ifadə etdiyi mənanı əyaniləşdirmək məqsədilə:

(1) اند - ... شماری بود که عدد آن معلوم نباشد ...

(2) اینند - همچون "اند" باشد یعنی شماری مجهول که نامش معلوم نباشد ...

ç) felin məsdər şəklini göstərmək məqsədilə. Burada müəllif dil vahidinin yalnız məsdər şəklini verməklə kifayətlənmədən onların başqa qrammatik formalarını da qeyd etmişdir. Misallara müraciət edək:

(1) آشنا - سه معنی دارد اول مصدر اعنی شنا کردن و عرب آنرا "سباحت" خواند...

(2) چم - سه معنی دارد ... سیم بر گشتن باشد بکزی و چستی و چاپکی و اینجا بمعنی مصدر بود...

d) felin şühudi keçmiş zaman formasını göstərmək istədikdə:

(1) برست - یعنی ببالید صیغه فعل ماضی است ...

(2) بلفخت - صیغه فعل ماضی است یعنی جمع کرد و بینداخت ...

e) indiki və keçmiş zaman feli sifət formalarını göstərmək məqsədilə :

(1) گزین - اول گزنده باشد بمعنی اسم مفعول ، دوم بمعنی اسم فاعل باشد گویند: "حمله گزین و جنگ گزین" ...

(2) مویان - نوحه کنان باشد بصیغه اسم فاعل و مویه "نوحه" بود ...

Misallardan göründüyü kimi bəzən eyni bir söz maddəsində sözün həm "esm-e fael"i həm də "esm-e məfül"u verilmişdir.

ə) felin əmr formasını göstərmək məqsədilə. Bu zaman müəllif həmin sözlərin, felin əmr şəklinə olduğunu qeyd etməklə bərabər həm də onların məsdərlərini, yeri gəldikdə inkar formalarını, hətta bir neçə sinonimlərini də verməyi lazım bilmişdir.

(1) خای - صیغه امر باشد از خابیدن (بدندان) ... و مخای نهی آن باشد ...

(2) کاو - امر باشد از کاویدن یعنی بدست جستن و تفحص کردن و شخودن ...

f) felin inkar formasını qeyd etmək istəyərkən, dil vahidlərini geniş izah etmədən, yalnız onların inkar formalarını verməklə kifayətlənmişdir. Məs:

(1) میان - اعنی دراز مکن. (2) مدی - "مده" باشد بر صیغه نهی .

(2) مکیب - لفظ نهی است یعنی از راستی بکجی مرو .

g) sözlərin sonuna qoşularaq onlara müxtəlif mənalar verən sözdüzəldici suffiksləri nəzərə çatdırmaq üçün də müəllif leksik-qrammatik üsuldən istifadə etmişdir. Misallara müraciət edək:

(1) بآن - اول لفظی است که آنرا بر نگهدارندگان چیزی اطلاق کنند گویند: "دربان و مرزبان و

باغبان" و غیر آن ...

(2) ناک - لفظی است که بر مشابہت دلالت کند گویند: " هوسناک و خنده ناک و اندیشه ناک "

و غیر آن...

(3) وار - دو معنی دارد: اول مانند بود چنانکه گویند: 'مردوارو شیروار'، یعنی مانند مرد و مانند شیر...

Beləliklə, bu kimi dil vahidlərinin söz düzəldilməsindəki rolu, onların necə və nə kimi tərkiblərdə işləndiyi əyani misallarla sübuta yetirilir.

ğ) müxtəlif mənə çalarlarına malik olan bəzi ədatların ifadə etdiyi məfhumu qeyd edərəkən. Məsələn:

(1) آیا - کلمه ایست که نومیدان گویند بر طریق استخبار و تا معلوم شود که مطلوب حصول خواهد رسید یا نه ...

(2) افسوس - کلمه ایست که متحیر گوید و غالباً وقتی استعمال کنند که چیزی فوت شده باشد ...

Misallardan görüldüyü kimi müəllif nitqdə müxtəlif həyəcan, qorxu, sual, təsdiq, xitab və s. kimi hissləri bildirən bu sözlərin izahında məhz onların qrammatik funksiyalarını bir növ leksik izah şəklində verməli olmuşdur.

6. Sözlərin mənalarının tərcümə üsulu ilə izahı.

Başqa dillərdə olduğu kimi fars dilinin də leksik tərkibi tarixin bütün dövrlərində mütəmadi olaraq alınma-xarici sözlərlə, həmçinin dialekt, ləhcə və məhəlli sözlərlə zənginləşmişdir. Dilin lüğət tərkibinə müxtəlif yollarla daxil olan bu alınma sözlər lüğət kitablarında, məxsusən izahlı lüğətlərdə də öz əksini tapmalı olmuşdur. Belə sözlərin izahında əsas etibarilə tərcümə üsulundan istifadə olunmuşdur. Dil vahidlərinin mənalarının açılması işində yardımçı vasitə kimi işlədilən bu üsula "Sihah-ol-fors" lüğətinin müəllifi də müraciət etmişdir. M.Naxçıvani bu üsuldən istifadə edərəkən əsasən fars sözlərinin ərəb, azərbaycan, türk, pəhləvi, yunan, Mavəraənnəhr, Bəlx, Mərv, Fərqanə, İsfahan, Xorasan, Şiraz və başqa dil və dialektlərdəki ifadə formalarını və ya tərcümələrini verməyə çalışmışdır. Lüğətdə bu üsula aşağıdakı hallarda təsadüf olunur:

- sözə fars dilində izah verildikdən sonra onun başqa dil və ya ləhcədə olan qarşılığı da göstərilir. Məsələn:

(1) راسن - نباتیست حقیر که بوی او چو بوی شیر باشد و گویند که مانند علفی باشد که آنرا ترکان قجی گویند.

(2) مکمل - کرم سیاه باشد که آنرا "زلوک" خوانند و عرب "علق" گوید ...

- sözə farsca izah verilmədən birbaşa onun xarici dildə və ya ləhcədə olan bir və ya iki qarşılığı göstərilir:

(1) بدست - بعربی «شَبْر» خوانند و اهل آذربایجان «وژه» گویند .

(2) بزرگطونا - بزبان یونانی «فسلیون» و بشیرازی «بنکو» باشد.

- bir qrup sözlərin izahında onların ikinci mənalarının qarşılığı tərcümə üsulu ilə verilir:

(1) غمزه - دو معنی دارد : اول مژه بود دوم چشم بر هم زدن معشوق و عرب نیز اینرا "غمزه" گوید.

(2) غول - ...سه معنی دارد اول شبانگاه گوسفندان بود در دشت دوم دیوی باشد که خود را بهر شکل

بر آرد .. و عرب این قسم را نیز غول گویند ..

- bəzi hallarda sözü izahı verildikdən sonra onun ərəb dilində olan iki qarşılığı – sinonimi də göstərilir:

- (1) چغز - غوك باشد ... و بتازی "غنجموش" و "ضغدع" گویند ...
- (2) تمندہ - زبانی باشد کہ بسخن گفتن بگیرد و بتازی " فافا " و " الکن " گویند .

7. Sözlərin baxdırma üsulu ilə izahı.

Demək olar ki bütün leksikoqrafik əsərlərdə mövcud olan bu izah üsulundan müəllif iki məqamda istifadə etmişdir:

a) dil vahidinin izahı verilmədən onun sinonimik qarşılığının mənasına başqa bir söz maddəsində baxdırılır. Bu zaman həmin sözün hansı bab və ya fəsildə izah olunduğu da qeyd edilir. Məsələn:

- (1) کرباسه و کربسه - هر دو بمعنی "کربش" است که در فصل کاف از باب شین یاد کردیم.
- (2) جلہ - "سماروغ" بود کہ در فصل سین از باب غین ذکر آن تقدیم یافت .

b) sözü mənasını dəqiqləşdirmək məqsədilə işlədilən əyani vasitələrdən də baxdırma yolu ilə istifadə olunmuşdur. Belə ki, dil vahidinin izahını əyaniləşdirmək üçün işlədilən şer beytləri, əgər başqa bir sözün də izahında işlədilibsə, təkrarən verilmir və bu üsulla həmin sözə baxdırılır. Bu zaman yeri gəldikdə müxtəlif dəyişikliklər də nəzərə çatdırılır. Misallara müraciət edək :

- (1) دختر پدر باشد از زن دیگر و بیت مستشهد این لغت در ذکر " پسندر " آوردیم.
- (2) شنی - طشت خوان رویین بود یعنی "سینی" و مستشهد همان بیت خسروی است.

Qeyd etmək lazımdır ki, "Sihah-ol-fors" lüğətinin tərtibi zamanı müəllif müxtəlif şairlərin şer beytlərindən ibarət olan illüstrativ vasitələrdən geniş istifadə etmişdir. Bu mövzu gələcək məqalələrimizdə şərh olunacaq.

ƏDƏBİYYAT

- (1) صحاح الفرس محمد بن هندوشاه نخجوانی باهتمام دکتر عبدالعلی طاعی، تهران 1341- 343 ص.
2. Məmmədova Z.Ə., Məhəmməd ibn Hinduşah Naxçıvaninin "Sihah-ol-fors" lüğətinin leksikoqrafik xüsusiyyətləri., Bakı Universitetinin xəbərləri, 2007, № 4, səh.176-183.
3. Баевский С.И. Ранняя персидская лексикография, Москва 1989,165с.
4. Məmmədova M.H., XIII-XIV əsr azərbaycanlı leksikoqraflar, AEARƏF "əsərləri", Bakı 1976, səh.94-110.
5. Рубинчик Ю.А., Персидско-русский словарь, М. 1983, т.І-800с., т.ІІ -864с.

ТОЛКОВАНИЕ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ СЛОВАРЯ «СЫХАХ-ОЛ-ФОРС» ЛЕКСИЧЕСКИМ И ГРАММАТИЧЕСКИМ СПОСОБОМ

3.МАМЕДОВА

РЕЗЮМЕ

Статья является продолжением статьи «Лексикографические особенности словаря Мохамеда ибн Хиндушаха Нахчывани «Сихах-ол-форс» напечатанной в Вестнике БГУ, №4 2007–го года. При составлении толковых словарей толкование значений слов является важнейшим компонентом. В данном словаре значения слов толкуются с помощью синонимов, антонимов и многозначных слов. Во время описания грамматических значений слов необходимо использовать грамматическое толкование лексических единиц. При переводном способе толкования значения слов, переданы соответствующими иностранными или диалектными эквивалентами. Ссылочный метод

использован в двух моментах: 1)– без описания значения слов, ссылаясь на другую словарную статью, 2)- с ссылкой на иллюстративный материал другой словарной статьи.

The interpretation of lexical of the dictionary “Sihah-ol-fors” applying lexical and grammatical methods.

Z.MAMEDOVA

SUMMARY

Present article is the continuation of the one “Lexicographical patterns of the dictionary “Sihah-ol-fors” by Mohammed Hindushah Nakhchivani” published in the “Herald of the Baku University”, №4, 2007. The interpretation of the meanings of words is the most important component while compiling an explanatory dictionary. In present dictionary the meanings of words are interpreted through synonyms, antonyms and multilingual words. It’s necessary to apply a grammatical interpretation of lexical units while interpreting the grammatical meanings of words. In translation method the interpretations of the meanings of words are expressed with appropriate foreign or dialectical equivalents. A reference method is applied in two moments: 1) - Without interpretation of the meanings of words, when referring to another dictionary article: 2) - With a reference to illustrative material of another dictionary article.